

Відпущення гріхів

Френсіс Скотт Фіцджеральд

Фіцджеральд Ф.С.

ВІДПУЩЕННЯ ГРІХІВ

I

Жив колись священик з холодними безбарвними очима, з яких у тиші ночей текли холодні сльози. Плакав він від того, що теплі довгі літні дні заважали йому цілком віддатися таїнствам спілкування з Господом Богом. Щодня о четвертій повз його будинок проходили дівчата-шведки, і їхній дзвінкий сміх дратував святого отця, примушуючи його ще ревніше молитися про те, щоб швидше настала темрява. Коли день змінювався присмерком, сміх та голоси стихали, але у вікнах аптеки Ромберга, повз яку йому доводилося проходити о цій порі, світились жовті вогні й слабо поблискували нікельовані крани газованої води, а повітря навколо було напоєне нудотним запахом дешевого туалетного мила. Минаючи аптеку суботніми вечорами після прийняття сповіді, він щоразу переходив на протилежний бік вулиці, щоб запах мила, сильний, наче фіміам, не долинувши до його ніздрів, устигав розчинитися у літньому вечірньому небі, на якому зависав місяць.

Та от уникнути нападу божевілля, що охоплювало його в розпалі спеки о четвертій годині дня, йому так і не вдавалося. З вікна його кабінету виднілося неозоре море дакотської пшениці, що заливало долину Червоної річки. Цей безконечний обшир ланів сповнював його жахом, і коли його знеможений погляд опускався на мережаний килим, тяжкі думки священика блукали по чудернацьких лабіринтах, відкритих усюдисущому сонцю.

Якось удень, коли його розум починав кульгати, як старий годинник, економка привела до нього в кабінет гарного хлопця років одинадцяти на ім'я Рудольф Міллер. Хлопець сів так, що на нього падав промінь сонця, а священик, сидючи за столом з горіхового дерева, удавав, що зайнятий нагальною справою. Цим він хотів приховати полегшення від того, що вже не сам у кімнаті, яка його гнітила.

Через хвилину він підвів погляд від паперів і відчув ніби поштовх двох величезних зіниць, що ясніли кобальтово-синіми вогниками, дивлячись йому просто у вічі. Вираз очей дитини на мить приголомшив священика, але він зрозумів, що його відвідувач чимось страшенно наляканий.

— У тебе дрижать губи,— сказав отець Шварц змученим голосом.

Хлопчик затулив рукою тремтячий рот.

— У тебе біда? — різко спитав отець Шварц.— Не затуляйся і розкажи, в чому справа.

Хлопець — отець Шварц упізнав у ньому сина свого парафіянина, торгового агента містера Міллера — неохоче опустил руку і зашепотів сповненим відчаю голосом, чітко вимовляючи кожен звук:

— Отче Шварц... я вчинив страшний гріх.

— Ти вчинив гріхопадіння?

— Ні, святий отець... гірше.

Отець Шварц здригнувся.

— Ти кого-небудь убив?

— Ні, але я боюся...

Голос його став пронизливо плаксивим.

— Ти хочеш прийти висповідатися?

Хлопчик жалібно похитав головою. Отець Шварц відкашлявся. Тепер йому належало сказати щось ласкаве і заспокійливе. Він мав забути про власні муки й зробити так, як це зробив би сам Господь Бог. Він подумки повторив благочестиву фразу в надії, що Всевишній, у свою чергу, допоможе йому поводитися належним чином.

— Скажи мені, що ти накоїв? — промовив він лагідно, наче не своїм голосом.

Хлопець подивився на нього очима повними сліз, але змучений власними сумнівами священик споглядав його так доброзичливо, що він заспокоївся. І, вирішивши довіритися священикові, Рудольф Міллер почав свою розповідь.

— Три дні тому, в суботу, мій батько звелів мені піти на сповідь, бо минув уже місяць, а наші ходять кожного тижня, а я не був. Щоб я одразу ж пішов. А я не послухався. Я відклав, вирішивши піти після вечері, тому що саме грався з хлопцями, у нас там команда, а батько спитав, чи я їду, а я сказав "ні", а він узяв мене за барки і сказав: "Іди зараз же!" І тоді я сказав: "Гаразд" — і пішов до церкви. А він кричав мені навздогін: "І поки не висповідаєшся, не повертайся..."

II

"Три дні тому, в суботу".

Темна плюшева запона сповідальні засунулась, з-під неї виднілися тільки підшви далеко не нових черевиків старого сповідальника. Безсмертна душа за запоною залишилась віч-на-віч з Господом Богом і парафіяльним священиком, преподобним Адольфусом Шварцом. Почувся уривистий шепіт, що його іноді перебивав голос святого отця.

Рудольф Міллер чекав, упершись колінами в церковну лаву поруч із сповідальнею, силкуючися почути і водночас не почути, про що там говорилося. Його турбувало, що голос священика лунав розбірливо й чітко. Тепер була його черга, і троє чи четверо інших, що стояли за ним, зможуть почути, як він признається в порушенні шостої та дев'ятої заповідей.

Рудольф не тільки ніколи не вчиняв перелюбу, він навіть не домагався дружини ближнього свого, але він мав сповідатися у таких гріхах, що й уявити собі важко. Він допустився менш ганебного в порівнянні із згаданими гріхами падіння, але воно створювало сірувате тло, що оторочувало чорну пляму сексуальних прогріхів.

Він затуляв вуха долонями, сподіваючись, що його небажання слухати буде помічене, і відтак його сповідь теж не підслухають, коли раптом різкий рух грішника, що каявся у сповідальні, примусив його притьмом затулити обличчя. Страх сунув на

нього і ширився, він утиснувся між серцем і легенями. Треба усвідомити тяжкість учинених гріхів не із страху, а через те, що він образив Всевишнього. Він повинен переконати Творця, що жалкує про вчинене, але для цього йому належить спочатку переконати себе самого. Поборовши свої сумніви, він вирішив, що вже готовий. Якби йому вдалося зберегти свій душевний спокій, перш ніж він зайде у цю величезну, вертикально встановлену домовину, то його релігійним сумнівам буде край.

Однак його охопила сатанинська спокуса: він може піти додому до того, як настане його черга, а матері сказати, що він прийшов занадто пізно, коли священика вже не було. На жаль, тим самим він наражав себе на ризик бути спійманим на брехні. Була альтернатива: він міг сказати, що ходив на сповідь, але це б означало, що наступного дня він змушений буде утриматися від причащення, бо причастя, прийняте душею, неочищеною від гріхів, перетворилося б у нього в роті на отруту, і він залишив би вівтар спустошеним і проклятим.

Він знову виразно почув голос отця Шварца:

— А за твої...

Слова перейшли у неясне бурмотіння, і Рудольф збуджено підвівся. Він відчув, що сьогодні не зможе сповідатися. Його роздирали сумніви. В цей час із сповідальні долинув легкий стук, скрип і шерех. Плюшева запона здригнулася. Спокуса з'явилась до нього занадто пізно...

— Простіть мене, отче мій, бо я грішний у тому... Я сповідаюся перед всемогутнім Господом Богом нашим і вами, святий отче, у тому, що я согрішив... Востаннє я сповідався місяць і три дні тому... Я винний у тому, що все згадав ім'я Господнє...

Це був грішок. Його каяття було удаване, а розповідь нагадувала гру в покер.

— ... що повівся грубо з старою жінкою.

Тінь за решіткою перегородки ворухнулася:

— У чому це виявилось, дитя моє?

— Стара місіс Свенсон, — шепіт Рудольфа урочисто підсилювався. — Вона забрала в нас бейсбольний м'яч, що влетів до неї у вікно, і не хотіла віддавати, і тоді ми почали горланити в неї під вікнами: "Двадцять три! Забирайся! Ніс утри!" І репетували цілий день. А біля п'ятої години у неї почався приступ, і довелося викликати лікаря.

— Далі, дитя моє!

— Що... що я не повірив, що я син власних батьків.

— Що? — у голосі священика виразно пролунав переляк.

— Що я не повірив, що я син власних батьків.

— Але чому?

— Загордився, — бадьоро відповів розкаяний грішник.

— Ти хочеш сказати, що ти занадто хороший син для своїх батьків?

— Так, святий отче, — сказав він трохи покірнішим тоном.

— Далі.

— Що був неслухняний і лаяв матір. Що клепає на людей усяку всячину. Що кував...

Рудольф вичерпав дрібні провину і тепер наближався до гріхів, розповідати про які було болісно. Він затулив обличчя розчепіреними пальцями, наче хотів видавити крізь цю решітку ганьбу своєї душі.

— Що вживав непристойні слова, допускав гидотні думки й бажання,— ледь чутно прошепотів він.

— Як часто?

— Не знаю.

— Раз? Двічі на тиждень?

— Двічі на тиждень.

— Ти поступався перед цими бажаннями?

— Ні, отче мій.

— Ти був один, коли вони з'являлись у тебе?

— Ні, святий отче. Зі мною були двоє хлопчаків і дівчинка.

— Хіба ти не знаєш, дитя моє, що мусиш уникати нагоди учинити гріх, як і самих гріхів? Погане товариство призводить до поганих бажань, а погані бажання тягнуть за собою погані вчинки. Де ви були, коли це сталось?

— У сараї за...

— Я не хочу чути нічиїх імен,— різко обірвав його священник.

— Ну, це було на горищі сараю, а дівчинка й... хлопець, вони говорили непристойні речі, а я залишився.

— Ти повинен був піти і дівчинці сказати, щоб вона зробила те ж саме.

Піти! Адже він не міг розповісти отцю Шварцу, як бився пульс у нього в зап'ясті, як дивне, романтичне хвилювання оволодівало ним, коли він почув про оті цікаві речі. Певно, ті, що для них уготоване пекельне полум'я, сидять у виправних будинках для малолітніх злочинців серед невинуватих дівчат з тупим і важким поглядом.

— Ти хочеш розповісти мені ще що-небудь?

— Здається, ні, святий отче.

Рудольф відчув величезне полегшення. Міцно стиснуті руки його спітніли.

— Ти не брешеш?

Запитання злякало його. Подібно до всіх, хто бреше за звичкою та інстинктивно, він відчував величезну повагу й шанобливість до істини. Здавалося, хтось іззовні підказав йому швидко, сповнену болем відповідь:

— О ні, святий отче, я ніколи не брешу.

Деякий час він тішився, наче простолюдин, що сів на королівський трон. Але згодом, коли священник почав шепотіти традиційне напучення, він зрозумів, що вчинив страшний гріх,— збрехав на сповіді.

Механічно відповідаючи на репліку отця Шварца: "Створи каяття", — він почав голосно й бездумно повторювати:

— О Господи, прости раба твого, що образив тебе...

Йому слід було зупинитися,— це була груба помилка,— але як тільки він вимовив останні слова молитви, пролунав різкий звук, і стулка зачинилась.

За хвилину, коли він вийшов у вечірній присмерк, полегшення від того, що він вибрався з задущливої церкви й опинився в широкому світі пшеничних ланів і небесного обширу, примусило його забути, що він накоїв. Заспокоївшись, він глибоко вдихнув різке повітря й почав повторювати: "Блечфорд Сарнемінгтон, Блечфорд Сарнемінгтон!"

Блечфорд Сарнемінгтон це був він, тобто плід його уяви. Коли він ставав Блечфордом Сарнемінгтоном, то сповнювався шляхетністю. Хоч за що брався Блечфорд Сарнемінгтон, його завжди супроводжував повний успіх. Коли Рудольф приплющував очі, він ставав Блечфордом, і тоді чув навколо себе заздрісний шепіт: "Блечфорд Сарнемінгтон! Іде Блечфорд Сарнемінгтон!"

Зараз, самовдоволено простуючи по звивистій дорозі, що вела додому, він деякий час був Блечфордом, але як тільки дорога вдяглася в асфальт і перейшла в головну вулицю Людвіга, бадьорість Рудольфа де й ділася, голова охолола, і його охопив жах. Всевишній вже, звичайно, знає про те, що він збрехав! Однак у хлопцевій свідомості залишався куточок, недсяжний для Господа Бога; у цьому куточку він обмірковував виверти, щоб обдурити Творця. І ось тепер, сховавшись у цьому кутку, він думав над тим, як йому уникнути наслідків своєї брехливої заяви.

Ясна річ: причащатися завтра не можна ні в якому разі. Ризик розгнівати Всевишнього занадто великий. Йому доведеться "випадково" випити вранці води й таким чином, згідно з церковними правилами, позбавити себе можливості цього дня прийняти причастя. Незважаючи на свою ризикованість, цей спосіб був найздійсненніший з тих, якими він міг скористатися. Коли він, вирішивши ризикнути, зосереджено думав над тим, як найкраще здійснити цей задум, за рогом аптеки Ромберга показався отчий дім.

III

Батько Рудольфа, місцевий торговельний агент, був занесений на простори Міннесоти-Дакоти другою хвилею німецько-ірландської імміграції. Теоретично перед молодого енергійною людиною на той час у цих місцях відкривались колосальні можливості, але Карл Міллер був неспроможний створити собі ні в очах тих, хто стояв вище нього, ні в очах тих, хто стояв нижче, репутацію непохитності, яка так необхідна для успіху в умовах ієрархії. Хоч і твердолобий, він, однак, не володів достатньою хваткою і не міг зрозуміти механіки людських взаємовідносин, а це робило його підозріливим, нервовим і невпевненим у своїх силах.

Життя його скрашували дві речі: відданість римсько-католицькій церкві й сліпа віра в будівничого імперії Джеймса Дж. Хілла.[1] Хілл являв собою апофеоз тієї якості, що її самому Міллерові бракувало,— вміння зрозуміти факти життя, відчуті їх, учути перші ознаки наближення негоди. Розум Міллера здатний був лише використати рішення, прийняті свого часу іншими; сам же він жодного разу самостійно не зважив жодного "за" чи "проти". Його стомлене, енергійне, низькоросле тіло старішало у велетенській тіні Хілла. Двадцять років жив він лише з ім'ям Хілла і Всевишнього.

У неділю вранці Карл Міллер прокинувся у прозорій шестигдинній тиші. Ставши

навколійки біля ліжка, він кілька хвилин молився, торкаючись подушки своїм жовто-сірим волоссям і пишною щіткою вусів. Потім він стягнув з себе нічну сорочку,— як і все його покоління, він не терпів піжам,— і одягнув своє худе, біле, безволосе тіло у вовняну спідню білизну.

Він поголився. У сусідній спальні, де тривожно спала його дружина,— тихо. Тихо було й у відгородженому кутку холу, де стояло ліжко сина, який спав серед книг Елджера,[2] колекції сигарних етикеток, сточених міллю вимпелів "Корнел", "Хемлін", "Привіт із Пуебло, Нью-Мексико" та інших аксесуарів його особистого життя. Ззовні до Міллера долиняло щебетання пташок та ляскіт крил курей, що розгулювали по двору, а вторив усьому цьому тихий наростаючий розмірений стукіт коліс поїзда, що проходив о шостій п'ятнадцятій, прямуючи у Монтану і далі до зеленого узбережжя. Тримавши в руці намочену в холодній воді серветку, він підвів голову — знизу з кухні долинав скрадливий звук.

Він поспішно витер бритву, натягнув на плечі шлейки і прислухався. У кухні хтось ходив; кроки були легкі, отож це не дружина. Розтуливши рота, він збіг сходами униз і розчинив двері в кухню.

Біля раковини, поклавши одну руку на кран, з якого ще капала вода, і тримаючи повну склянку води у другій, стояв його син. В красивих заспаних очах хлопця був страх і докір. Він стояв босоніж у закачаній до колін і ліктів піжамі.

На мить обидва застигли: у Карла Міллера брова опустилася, а в його сина підвелася, ніби врівноважуючи надлишок емоцій, що переповнювали їх. Потім кінчики батьківських вусів почали багатозначно опускатися, закриваючи губи, і батько швидко оглянувся, щоб перевірити, чи все на своєму місці.

Кухня сяяла сонячним світлом, що відбивалося від кастрюль, гладенькі чисті дошки підлоги і столу світилися жовтим кольором, як стигла пшениця. Це був головний осередок оселі, де горіло домашнє вогнище, де вставлені одна в одну наче іграшки вишикувались бляшанки, де цілий день тонко й ніжно посвистував чайник. Ніхто нічого не пересував, ніхто ні до чого не доторкався, хіба що до крана, де набрякали краплини води і з білим зблиском падали у раковину.

— Що ти робиш?

— Пити дуже захотілося, і я вирішив зійти й...

— А причащатися ти не збираєшся?

На синовому обличчі з'явився вираз надзвичайного подиву.

— Я зовсім забув про причастя.

— Ти пив воду?

— Ні...

Сказавши це, Рудольф зрозумів, що йому не слід було говорити правду, але побляклі, обурені батькові очі спаралізували його волю. До того ж він зрозумів, що йому не слід було спускатися в кухню; заради правдоподібності він хотів залишити у раковині, як доказ, мокру склянку; його підвела чесність уяви.

— Вилий її,— наказав батько.— Вилий воду!

Рудольф у відчаї спорожнив склянку.

— Що з тобою коїться? — сердито допитувався Міллер.

— Нічого.

— Ти вчора був на сповіді?

— Так.

— Нащо ж ти збирався пити воду?

— Не знаю... забув.

— Може, спрага важить для тебе більше, ніж віра в Бога?

— Забув,— Рудольф відчув, що очі його наповнюються сльозами.

— Це не відповідь.

— Але я, правда, забув.

— Дивись мені! — батько перейшов на високий інквізиторський тон.— Якщо ти настільки забудькуватий, що не пам'ятаєш про віру в Бога, з тобою буде інша розмова.

— Я добре пам'ятаю про віру.

— Спершу ти починаєш нехтувати вірою в Бога,— загорлав батько, розпалюючи власну лютю,— а потім ти почнеш брехати і красти, а потім попадеш у колонію для малолітніх злочинців!

Але навіть ця знайома погроза не змогла поглибити безодню, що зяяла перед очима Рудольфа. Він мусить або зараз же все розповісти, наразивши своє тіло на безжалісне биття, або накликати на свою душу удар блискавки за святотатство, яке він вчинить, причастившись до плоті і крові Христа. Перше з двох здавалося страшнішим — він боявся не стільки биття, скільки вибуху дикої люті невдахи-батька.

— Постав склянку, іди нагору і вдягайся! — наказав батько.— А коли прийдеш до церкви, ти перш ніж причащатися стань навколішки і попроси Господа простити тебе за те, що ти роззява.

Щось таке у словах наказу вплинуло як каталізатор на зляканого, збентеженого Рудольфа. Відчувши приплив дикої, гордої люті, він злісно шпурнув склянку у раковину.

Батько хрипко ревнув і кинувся до нього. Рудольф відскочив і, перекинувши стільця, спробував відгородитися кухонним столом. Батькова рука схопила його за рукав піжами, він скрикнув, а батько став гамселити його по голові, по спині, по плечах. Хлопець вирвався з цупких обіймів, чіплявся за руку, занесену для чергового удару, але не вимовив жодного слова, тільки вибухав істеричним сміхом. За хвилину удари припинились. Після затишшя, під час якого обидва вони шалено тремтіли, бурмочучи щось нерозбірливе, Карл Міллер, міцно тримаючи сина, з погрозами потяг його нагору.

— Вдягайся!

У Рудольфа була істерика, його трусило. У нього боліла голова, на шиї червоніла довга подряпина від батькового нігтя. І, вдягаючись, він ридав і здригався. Він знав, що у дверях у пеньюарі стоїть мати, її зморшкувате обличчя кривилось і щурилось, ще дужче морщачись від шиї до брів. Роздратований безпорадністю і незграбністю матері,

він грубо відсторонив її, коли вона спробувала прикласти йому до шиї тампон з цілющим бальзамом, він нашвидку вмився. Потім слідом за батьком вийшов з дому і попрямував до церкви.

IV

Вони йшли мовчки, якщо не рахувати того, що Карл Міллер механічно вітався з зустрічними. Спечну недільну тишу порушувало тільки нерівне дихання Рудольфа.

Біля дверей церкви батько зупинився.

— Я вирішив, що тобі краще ще раз сповідатися. Іди і розкажи отцю Шварцу, що ти накоїв, і попроси прощення у Господа Бога.

— Ти теж винуватий! — швидко сказав Рудольф.

Карл Міллер зробив крок до сина, який передбачливо позадкував.

— Добре, піду.

— Ти будеш робити, що тобі наказують? — хрипко прошепотів батько.

— Гарзд.

Рудольф пішов до церкви, вдруге протягом останніх двох днів зайшов до сповідальні і став на коліна. Стулка майже зразу піднялась.

— Я винен у тому, що пропустив заутреню.

— Це все?

— Все.

Він ладен був розплакатися з радощів. Навряд чи він зможе коли-небудь промінати абстракцію на почуття легкості й гордості. Незримий кордон залишився позаду, і він відчув самотність, самотність не тільки Блечфорда Сарнемінгтона, але й усього свого внутрішнього життя. Досі такі явища, як "несамовиті" бажання, дрібні неприємності й жахи були лише власними застереженнями, невизнаними перед тронем його душі. Тепер він інтуїтивно усвідомив, що його власні застереження — це він сам, а решта є прикрашеним фасадом і звичайним прапором. Тиск навколишнього середовища виштовхнув його на пустельну, таємну дорогу юності.

Він улякнувся поруч з батьком. Почалася меса. Рудольф випростався — коли він був один, то спирався на спинку сидіння і насолоджувався свідомістю гострої витонченої помсти. Поруч із ним його батько молився про те, щоб Господь простив сина, а разом і його власну нестриманість. Кинувши погляд на Рудольфа, він з полегшенням відзначив, що з обличчя сина зник вираз напруженості й невгамовності, що він уже не схлипує. Решту зробить Божа благодать, яку приносить причастя, і можливо, після меси все улагодиться. В душі він пишався Рудольфом, починаючи серцем і розумом жалкувати про вчинене.

Збір пожертв під час служби був, як правило, важливим моментом для Рудольфа. Якщо він не мав чого пожертвувати, а це траплялось нерідко, то страшенно бентежився, і щоб Джін Брейді, яка сиділа позаду, не подумала, буцімто їхня сім'я терпить нужду, він низько нахилив голову, прикидаючись, що не бачить карнавки. Але сьогодні він байдуже заглянув у бляшанку, що пропливала в нього перед очима, і байдуже відзначив, що в ній було багато пенсів.

Та коли дзвін покликав до причастя, він здригнувся. У Всевишнього були всі підстави зупинити його серце. Протягом останніх дванадцяти годин він учинив ряд смертних гріхів,— один одного страшніший,— а тепер йому треба було увінчати їх святотатством.

"Domine, non sum dignus; ut intre sub testum meum sed tantum dic verbo, et sanabitur anima mea".[3]

По лавах прокотився шерех, і ті, хто причащався, опустивши очі і склавши долоні, почали проштовхуватися до проходу. Найблагодієвніше склали кінчики пальців, створюючи маленькі пірамідальні куполи дзвіниць. Серед них був і Карл Міллер. Рудольф пройшов за ним до вітара і, ставши на коліна, механічно підіткнув серветку під підборіддя. Дзвін посилювався, і священник повернувся від вітара з білою гостією над потиром:

"Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam aeternam".[4]

Коли почалося причащення, на лобі у Рудольфа виступив холодний піт. По рядах ішов отець Шварц, і між нападами нудоти, що посилювалась, Рудольф відчув, як із волі Всевишнього слабшають клапани його серця. Йому здалося, що у церкві стало темніше і настав великий спокій, який порушувало лише нерозбірливе бурмотіння, сповіщаючи про наближення Творця неба і землі. Він опустив голову на груди, чекаючи удару.

Потім він відчув різкий поштовх у бік. То батько підштовхнув його, щоб він випростався й не обпирався на поруччя — священник був уже за два кроки від нього.

"Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam aeternam".

Рудольф відкрив рота. Він відчув на язичку липкий восковий присмак тонкої вафлі. Не опускаючи голови, з цілою вафлею у роті він деякий час (важко сказати, як довго) не рухався. Потім батько підштовхнув його ліктем. Він побачив, що люди, ніби листя, яке опадає, віддаляються від вітара й, опустивши невидючі очі, повертаються на свої лави наодинці з Богом.

Що ж до Рудольфа, то він був наодинці з самим собою, мокрий до рубця від поту, весь у смертних гріхах. Коли він повертався до себе на лаву, по церкві гучно лунав тупіт його роздвоєних ратиць, і він знав, що серце його сповнене чорною отрутою.

V

Sagitta volante in Dei.[5]

Гарний хлопчина з очима, схожими на сині камінці, і віями, що облямовували їх, наче пелюстки розкритої квітки, скінчив розповідати отцю Шварцу про свій гріх, і квадратик сонячного світла, що освітлював його, пересунувся по кімнаті на півгодини вперед. Тепер Рудольф уже потамував свій страх; розповівши геть усе, він відчув полегшення. Він знав, що поки буде в кімнаті із священником, Господь не зупинить його серця. Тому, зітхнувши, він тихо сидів, чекаючи, що скаже священник.

Холодний, водянистий погляд отця Шварца зупинився на візерунку килима з освітленими сонцем чудернацькими сплетіннями, гладкими, позбавленими суцвіть виноградними лозами і блідими залишками квітів. Годинник у приймальні настійливо відраховував час, що наближався до заходу сонця, а у бридкій кімнаті й надворі

панувала нудна одноманітність. Нерви священика були вкрай напружені, і намистинки його чоток повзли, звиваючись наче змії, по зеленому сукну столу. Тепер він пригадав, що треба сказати. З усього, що було у цьому заселеному шведами загубленому містечку, йому найкраще були знайомі очі цього маленького хлопчика, гарні очі з віями, що неохоче розплющувались, вигинались, ніби бажаючи знову заплющитись.

Тиша зберігалась ще з хвилину, Рудольф чекав, а священик силкувався пригадати щось таке, що тікало від нього все далі й далі, а в розбитій оселі цокав годинник. Потім, суворо поглянувши на хлопчика, отець Шварц сказав якимсь дивним голосом:

— Коли у найкращих місцях збирається безліч людей, все починає мерехтіти.

Рудольф здригнувся і швидко глянув в обличчя отця Шварца.

— Я сказав,— почав священик і замовк, прислухаючись.— Ти чуєш молот, цокання годинника, гудіння бджіл? То це марне. Суть у тому, щоб у центрі світу, хоч де б він містився, було багато людей. Тоді,— його водянисті очі багатозначно розширились,— все починає мерехтіти.

— Так, святий отче,— погодився Рудольф, відчуваючи страх.

— Ким ти збираєшся стати, коли виростеш?

— Ну, я збирався трохи побути бейсболістом,— нервово відповів Рудольф,— але я гадаю, що це не дуже гарне прагнення, тому я, мабуть, буду актором або військово-морським офіцером.

Священик знову пильно подивився на нього.

— Я добре знаю, що ти маєш на увазі,— сказав він, і обличчя в нього стало злим.

Рудольф не мав на увазі нічого конкретного і тому занепокоївся дужче. "Цей чоловік божевільний,— подумав він,— і я боюся його. Він хоче, щоб я допоміг йому в чомусь розібратися, а я не хочу".

— У тебе такий вигляд, ніби все замерехтіло,— скрикнув отець Шварц.— Ти коли-небудь ходив на вечірку?

— Так, святий отче.

— А ти помічав, що всі пристойно вдягнені? Я от що маю на увазі. У якусь мить твого приходу всі були пристойно вдягнені. Може, дві дівчинки стояли біля дверей, а кілька хлопчиків сперлися ліктями на поруччя, а навколо стояли вази, повні квітів.

— Я багато разів бував на вечірках,— сказав Рудольф, відчувши значне полегшення від того, що розмова повернула на інше.

— Звичайно,— переможно продовжував отець Шварц,— я знав, що ти погодишся зі мною. Але згідно з моєю теорією, коли у найкращих місцях збирається безліч людей, все безперервно мерехтить.

Рудольф відчув, що думає про Блечфорда Сарнемінгтона.

— Послухай мене, будь ласка,— нетерпляче сказав священик.— Забудь про минулу суботу. Віровідступництво карається вічними муками тільки тоді, коли грішник був глибоковіруючий. А в даному разі?

Рудольф не зрозумів анітрішечки з того, про що говорив отець Шварц, але кивнув головою, а священик кивнув йому у відповідь і говорив далі так само таємниче.

— Адже в них,— мало не кричав він,— тепер вогні завбільшки з зірки, ти розумієш? Я чув про один такий вогонь у Парижі чи десь там в іншому місці, що був завбільшки із зірку. Він був у багатьох, багатьох веселунів. Тепер вони мають усе те, чого ти й уві сні не бачив.

Він підійшов ближче до Рудольфа, але хлопчик відсунувся, і отець Шварц повернувся і сів у крісло. Сухі очі його горіли.

— Ти коли-небудь був у містечку розваг?

— Ні, святий отче.

— Ну, тоді піди туди й подивись,— священник невизначено махнув рукою.— Він схожий на ярмарок, тільки там ще більше блиску. Піди увечері у такий парк і стань де-небудь збоку, у темному місці, під темними деревами. Ти побачиш велике вогняне колесо, що обертається в повітрі, і човни, які стрімко ковзають у воду з довгої гірки. Десь грає оркестр, запах арахісу, і все буде мерехтіти. Але, бач, усе це тобі ні про що не нагадає, а просто буде висіти у нічному небі, як кольорова кулька, як великий жовтий вуличний ліхтар.

Замислившись про щось, отець Шварц насупив брови.

— Але не підходь близько,— застеріг він Рудольфа,— бо ти відчуєш тільки спеку, і піт, і життя.

Все сказане здавалося Рудольфу дивним і жахливим, тому що ішло від священника. Він сидів переляканий і пильно дивився своїми гарними, широко розплющеними очима на отця Шварца. Але попри цей жах він відчув, як міцніють його внутрішні переконання. Він наче бачив щось невиразно прекрасне, що не мало нічого спільного з Богом. Він уже не думав, що Всевишній сердиться на нього за те, що він збрехав, бо, мабуть, зрозумів, що Рудольф зробив так у сповідальні з найліпших міркувань, сумніваючись у своїх припущеннях, говорячи про все прямо і з гідністю. У ту хвилину, коли він урочисто заявив про бездоганну чесність, десь на легкому вітерці замайорів срібний вимпел, закрипіла шкіра, і блиснули срібні шпори, а на невисокому зеленому пагорбі чекав світанку загін вершників. Сонце запалило вогненні зірки у них на нагрудниках. Це скидалося на картину, що висіла вдома із зображенням німецьких кирасирів під Седаном.

А священник бурмотів нерозбірливі, болісні слова, і хлопчика охопив страх. Цей страх увійшов зненацька крізь відкрите вікно, і атмосфера в кімнаті змінилася. Отець Шварц упав навколішки і притулювся до стільця.

— О Господи! — крикнув він дивним голосом і повалився на підлогу.

І тоді з поношеного одягу священника вирвалася людська пригніченість і змішалась із слабким запахом залишків їжі у кутках кімнати. Рудольф пронизливо скрикнув й, нажаханий, вискочив із дому, а чоловік, що впав, лежав зовсім нерухомо, заповнюючи кімнату голосами й обличчями, і в ній зазвучало відлуння дзвінкого сміху.

За вікном над морем пшениці тремтів синій сирово,[6] а по дорогах обіч полів вабливою ходою ішли золотоволосі дівчата, перегукуючись із юнаками, які працювали у міжряддях. Під ненакрохмаленими спідницями дівчат вимальовувались обриси ніг, а

на шиї сукні були теплі й вогкі. Ось уже п'ять годин під гарячим сонцем шаленіло благодатне життя. За три години — ніч, і на пшеничних ланах під місяцем полягають ці світловолосі дівчата-північанки і довготелесі юнаки з ферм.

ПРИМІТКИ:

1 — Джеймс Джером Хілл (1838 — 1916) — великий американський підприємець і фінансист. У 1870 р. організував фірму Ред Рівер транспортешн кампані. Був одним з піонерів інтенсивного будівництва залізничних магістралей у США. (Тут і далі прим, перекладача.)

2 — Гораціо Елджер (1834 — 1899) — американський письменник, автор книжок для дітей та юнацтва. Їхні герої — це хлопці, вимушені самотійно заробляти собі на життя.

3 — Господи, я не достойний, щоб ти зайшов в оселю мою, але скажи тільки слово, і зцілиться душа моя...

4 — Тіло Господа нашого Ісуса Христа хай збереже душу твою на життя вічне.

5 — Стріла Господня, що летить (лат.).

6 — Південний вітер, що приносить гаряче повітря з пустель.